

УДК 504:368.17(477)

Доц. І.А. Дубовіч, канд. геогр. наук;

здобувач Х.Р. Василюшин; магістр Ю.І. Куцька – НЛТУ України, м. Львів

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Звернено увагу на сучасні проблеми та актуальність соціально-економічного дослідження ринку екологічного страхування в Україні. Проведено соціологічне опитування щодо готовності громадян України страхувати життя, здоров'я та майно від екологічних ризиків. Здійснено кореляційно-регресійний аналіз величини страхового тарифу щодо майна, життя та здоров'я населення залежно від екологічних ризиків в Україні. Обґрунтовано гіпотезу стосовно потреби створення державної екологічної страхової компанії. Виявлено основні чинники, що впливають на екологічне страхування в Україні.

Ключові слова: екологічне страхування, екологічний ризик, кореляційно-регресійний аналіз, державна екологічна страхова компанія.

Проблема та її актуальність. Сьогодні в багатьох регіонах України зростає екологічна небезпека для життя, здоров'я і майна населення. Саме тому актуальним є формування ефективного ринку екологічного страхування в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми екологічного страхування висвітлені в наукових працях таких вітчизняних вчених, як: С. Бридун [2], О. Віленчук [3], О. Козьменко [4], І. Сааджан [8] та ін., а також зарубіжних вчених – І. Абалкіна [1], В. Манкевич [5], Г. Моткін [7] та ін. Проте в опублікованих наукових працях не розглянуто питання щодо ефективного ринку екологічного страхування, готовності населення страхувати життя, здоров'я і майно від екологічних ризиків в Україні.

Метою роботи є соціально-економічне дослідження ринку екологічного страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Для об'єктивної оцінки ринку екологічного страхування в Україні необхідно провести соціологічне опитування. Саме тому проведено соціально-економічне дослідження серед населення України, яке проживає на території всіх регіонів – Західного, Південного, Північного, Східного та Центрального. До Західного регіону України віднесено такі області: Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську, Волинську, Рівненську, Хмельницьку, Чернівецьку та Закарпатську; до Північного – Житомирську, Київську, Чернігівську та Сумську області. До південного – Запорізьку, Херсонську, Одеську, Миколаївську області та АР Крим; до Східного – Харківську, Донецьку та Луганську області; до Центрального – Вінницьку, Дніпропетровську, Кіровоградську, Полтавську та Черкаську області [6].

Із проведеного соціально-економічного дослідження випливає, що більша частина опитаних громадян України (опитано 215 респондентів, віком від 18 до 70 років, зокрема 65 % жінок та 35 % чоловіків) готові страхувати життя, здоров'я і майно від екологічних ризиків (рис. 1). У різних регіонах опитано різну кількість респондентів, зокрема: у Західному регіоні опитано 80 респондентів (37 %), у Північному – 35 (16 %), у Південному – 50 (23 %), у Східному – 25 (12 %), у Центральному – 25 (12 %). В опитуванні взяли участь респонденти у віці: 18-25 років – 36 %; 26-35 років – 29 %; 36-45 років – 15 %; 46-59 років – 15 %; 60-70 років – 5 %.

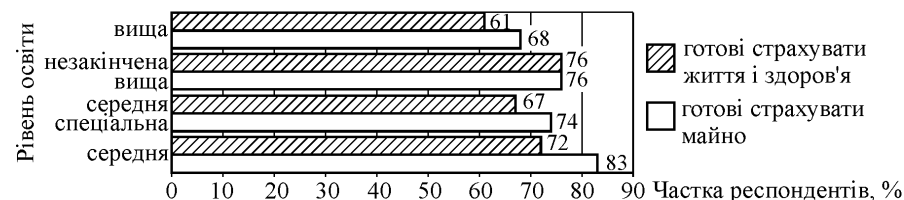

Рис. 1. Готовність громадян України (за рівнем освіти) страхувати життя, здоров'я та майно

Серед опитаних громадян найбільшу частку (47 %) за рівнем доходів становили респонденти, в яких середньомісячний сімейний дохід на одну людину становив (станом на червень 2014 р.) від 1000 до 2000 грн (102 респонденти). У 12 % опитаних – дохід до 1000 грн. Дохід 23 % опитаних становить від 2000 до 3000 грн, а решта – 18 % – мають середньомісячний дохід більше 3000 грн на одну людину. За місцем проживання найбільше респондентів – це міське населення – 172 респонденти (80 %), 33 респонденти (15 %) проживають у селах і 10 респондентів (5 %) – у селищах міського типу.

Найбільшу частку (51 %) опитаних становлять респонденти (109 осіб) із вищою освітою, 21 % (46 респондентів) – із незакінченою вищою освітою, 20 % (42 респонденти) – із середньою-спеціальною освітою і 8 % (18 респондентів) – зі середньою освітою. Серед опитаних найбільша частка респондентів, готових страхувати життя, здоров'я та майно – це громадяни з незакінченою вищою і середньою освітою, а найменша – із вищою освітою (рис. 1). Отже, чим вищий рівень освіти населення, тим менша готовність громадян страхувати життя, здоров'я та майно від екологічних ризиків.

Найбільше респондентів (67 %) готові страхувати життя і здоров'я від екологічних ризиків на сході та заході України (рис. 2).

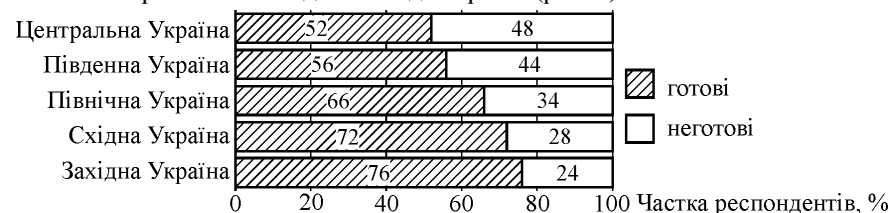

Рис. 2. Готовність громадян України страхувати життя і здоров'я від екологічних ризиків

Більшість респондентів (41, тобто 19 %) готові страхувати життя і здоров'я від екологічних ризиків у межах 1 % від страхової суми. З опитаних 13 % респондентів готові платити 0,5 % від страхової суми; 9 % респондентів – 1,5 %; 7 % респондентів – 2 %; 18 % респондентів – 2,5 %. Не готові страхувати життя і здоров'я від екологічних ризиків – 34 % респондентів (рис. 3).

Стосовно страхування життя і здоров'я громадян на випадок настання аварійного забруднення довкілля або стихійного лиха, то 135 респондентів (63 %) надають перевагу добровільному страхуванню життя і здоров'я від екологічних ризиків.

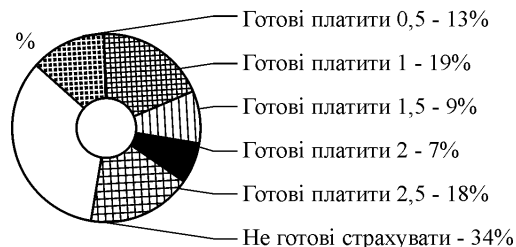

Рис. 3. Готовність громадян України страхувати життя і здоров'я від екологічних ризиків

З дослідження випливає, що 65 % опитаних готові страхувати своє майно від ризиків стихійних явищ, а 35 % – не готові. Найменша частка громадян, які готові страхувати майно – у Східному регіоні України, а найбільша – на заході та півдні. Причиною більшої частки громадян, які готові страхувати майно у Західних і Південних регіонах держави, є ризики стихійних лих. У центрі та на півночі частки респондентів, які готові страхувати життя, здоров'я та майно, практично рівні (рис. 4).

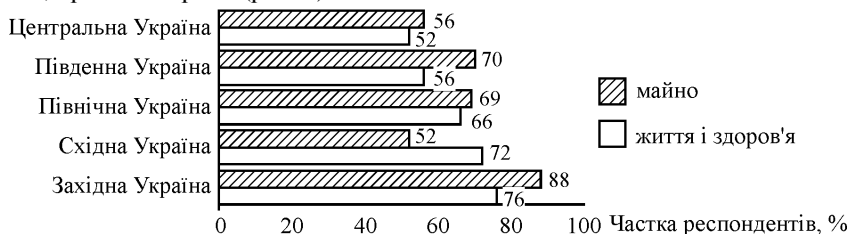

Рис. 4. Готовність громадян України страхувати життя, здоров'я та майно від екологічних ризиків

Більшість респондентів (37, тобто 17 %) готові страхувати майно від екологічних ризиків у межах 1 % від страхової суми. З опитаних 15 % респондентів готові платити 0,5 % від страхової суми; 11 % респондентів – 1,5 %; 7 % респондентів – 2 %; 15 % респондентів – 2,5 %. Не готові страхувати майно від екологічних ризиків – 35 % респондентів (рис. 5).

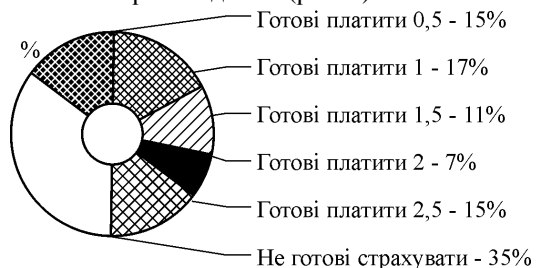

Рис. 5. Готовність громадян України страхувати майно від екологічних ризиків

Стосовно визначення форми здійснення страхування майна від стихійних явищ 158 респондентів (73 %) вважають, що в Україні має бути добровільне страхування майна від екологічних ризиків. Більшість респондентів (195,

тобто 91 %) вважають, що підприємства, які своєю діяльністю можуть завдати шкоду громадянам та довкіллю, повинні страхуватись від екологічних ризиків.

На думку респондентів (105, тобто 49 %), оптимальний розмір страхового тарифу для підприємств, які своєю діяльністю можуть завдати шкоду довкіллю та населенню, має бути 2,5 % від страхової суми. Більшість респондентів (126, тобто 59 %) вважають, що страхування відповідальності на випадок аварійного забруднення довкілля має бути обов'язковим.

З визначення довіри респондентів до форми власності страхової компанії випливає, що 73 % респондентів довіряють державній страховій компанії, 27 % – приватній. При цьому у всіх регіонах України респонденти надали перевагу державній страховій компанії. Спостерігається зростання довіри до державної страхової компанії на заході, сході та центрі країни (рис. 6). Ці результати свідчать про необхідність створення державної екологічної страхової компанії в Україні.

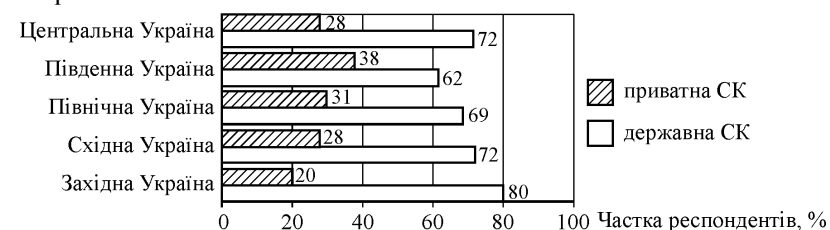

Рис. 6. Відповіді респондентів (громадян України) щодо організаційної форми страхової компанії

Серед опитаних 28 % громадян вважають, що стимулювання попиту на екологічне страхування в Україні можливе на основі збільшення страхових виплат у разі настання страхового випадку. Інша частка респондентів (27 %) вважають, що можна стимулювати попит на екологічне страхування через надання пільг, преференцій та фінансової допомоги з боку держави населенню, страховим компаніям чи суб'єктам господарювання; 19 % – введенням обов'язкового екологічного страхування; 14 % – якщо страховиком буде державна страхова компанія; 9 % – шляхом зниження тарифної ставки на величину доходу від інвестування страхових резервів; 3 % респондентів вважають, що необхідно підвищити довіру до діяльності страхових компаній в Україні, поширювати інформацію про екологічне страхування, запровадити єдиний страховий поліс та внести зміни до законодавства.

За допомогою пакету "Аналіз даних" табличного процесору Excel здійснено кореляційно-регресійний аналіз для того, щоб оцінити вплив незалежних факторів на величину страхового тарифу щодо життя і здоров'я населення. Залежною змінною (Y) є страховий тариф стосовно життя і здоров'я громадян від екологічних ризиків (%), незалежними змінними – готовність страхувати життя і здоров'я від екологічних ризиків (X_1), середньомісячний дохід сім'ї на 1 людину, тис. грн (X_2), рівень освіти (X_3), стать (X_4), вік (X_5), місце проживання (X_6), форма страхування життя і здоров'я громадян на випадок настання аварійного забруднення довкілля або стихійного лиха (X_7), організаційна форма

страхової компанії для страхування екологічних ризиків (X_8), страховий тариф щодо майна від стихійного лиха (%), (X_9), готовність страхувати майно від екологічних ризиків (X_{10}), форма майнового страхування, зумовлена аварійним забрудненням довкілля або стихійним лихом (X_{11}) та регіон проживання (X_{12}).

Проаналізувавши економетричну модель величини страхового тарифу щодо життя і здоров'я населення від екологічних ризиків в Україні, було виявлено проблему мультиколінеарності між досліджуваними незалежними змінними, яку було усунено шляхом вилучення незалежної змінної X_{10} (готовність страхувати майно від екологічних ризиків).

Оновлену економетричну модель величини страхового тарифу щодо життя і здоров'я громадян від екологічних ризиків в Україні проаналізовано за такими показниками:

- значимість $F < 0,05$. Це означає, що розроблена кореляційно-регресійна модель є статистично значущою;
- множинний коефіцієнт дорівнює 0,8, що вказує на сильний кореляційний зв'язок між досліджуваними величинами;
- коефіцієнт детермінації (R^2) дорівнює 0,65. Це означає, що залежна змінна (Y) на 65 % пояснена незалежними (X_1 - X_9 , X_{11} , X_{12}). Решта 35 % залишаються непоясненими (тобто на них впливають невідомі чинники);
- нормований R^2 дорівнює 0,63 і є скоригованим на кількість спостережень (215 респондентів).

Статистично значущими змінними виявилися готовність населення страхувати життя і здоров'я від екологічних ризиків (X_1) і страховий тариф стосовно майна від стихійних явищ (X_9).

Лінійне рівняння множинної регресії страхового тарифу щодо життя і здоров'я громадян від екологічних ризиків в Україні має вигляд:

$$Y = 1,298X_1 + 0,076X_2 - 0,033X_3 + 0,011X_4 - 0,018X_5 - 0,057X_6 - 0,076X_7 - 0,031X_8 + 0,249X_9 - 0,018X_{11} - 0,036X_{12} - 1,126$$

З цього рівняння випливає:

- якщо зросте готовність населення страхувати життя і здоров'я, то величина страхового тарифу щодо життя і здоров'я громадян збільшиться на 1,3 %;
- якщо зросте величина страхового тарифу стосовно майна, то відповідно збільшиться на 0,25 % величина страхового тарифу щодо життя і здоров'я громадян.

Для дослідження впливу незалежних факторів на величину страхового тарифу щодо майна від екологічних ризиків проведено кореляційно-регресійний аналіз. Залежною змінною (Y) є страховий тариф стосовно майна від екологічних ризиків (%), незалежними змінними – готовність страхувати майно від екологічних ризиків (X_1), середньомісячний дохід сім'ї на 1 людину, тис. грн (X_2), рівень освіти (X_3), стать (X_4), вік (X_5), місце проживання (X_6), форма страхування життя і здоров'я громадян на випадок настання аварійного забруднення довкілля або стихійного лиха (X_7), організаційна форма страхової компанії щодо страхування екологічних ризиків (X_8), страховий тариф стосовно життя і здоров'я населення від екологічних ризиків, % (X_9), готовність страхувати життя і здоров'я від екологічних ризиків (X_{10}), форма майнового страхування, зумовлена аварійним забрудненням довкілля або стихійним лихом (X_{11}) та регіон проживання (X_{12}).

Після перевірки початкової економетричної моделі з урахуванням усіх факторів виявлено проблему мультиколінеарності між незалежними змінними, якої вдалося позбутися, вилучивши з моделі змінну X_{10} (готовність страхувати життя і здоров'я від екологічних ризиків).

Проаналізувавши вплив незалежних змінних на величину страхового тарифу стосовно майна від екологічних ризиків в оновленій моделі, впливає, що розроблена економетрична модель (значимість $F < 0,05$) є статистично значущою. Між досліджуваними величинами існує сильний кореляційний зв'язок (множинний коефіцієнт кореляції дорівнює 0,83). Коефіцієнт детермінації (R^2) дорівнює 0,7 і свідчить про те, що величина змінної Y (страховий тариф щодо майна від екологічних ризиків) на 70 % пояснена змінними X_1 - X_9 , X_{11} , X_{12} . Решта 30 % залишаються непоясненими, тобто на них впливають невідомі чинники.

З цієї регресійної моделі випливає, що статистично значущими є такі незалежні змінні, як: готовність страхувати майно від екологічних ризиків (X_1), середньомісячний дохід сім'ї на 1 людину (X_2), освіта (X_3) та страховий тариф щодо життя і здоров'я громадян від екологічних ризиків (X_9).

Лінійне рівняння множинної регресії величини страхового тарифу щодо майна від екологічних ризиків в Україні має вигляд:

$$Y = 1,219X_1 + 0,224X_2 - 0,139X_3 - 0,032X_4 - 0,04X_5 + 0,064X_6 - 0,181X_7 + 0,03X_8 + 0,2X_9 - 0,036X_{11} - 0,029X_{12} - 1,014$$

З цього рівняння випливає:

- якщо зросте готовність населення страхувати майно, то величина страхового тарифу щодо майна зросте на 1,22 %;
- якщо дохід громадян збільшиться й відповідно буде належати вищій групі за доходами, то величина страхового тарифу стосовно майна зросте на 0,22 %;
- відповідно до зростання рівня освіти населення зменшується величина страхового тарифу щодо майна на 0,14 %;
- якщо зросте величина страхового тарифу щодо життя і здоров'я громадян, то величина страхового тарифу стосовно майна зросте на 0,2 %.

Висновки:

1. Страхування життя і здоров'я громадян від екологічних ризиків та майна від стихійних явищ в Україні потрібно здійснювати на добровільній основі.
2. Близько 60 % громадян України вважають, що страхування відповідальності на випадок аварійного забруднення довкілля має бути обов'язковим, а страховий тариф для підприємств, які можуть завдати шкоду довкіллю своєю діяльністю, має становити 2,5 % від страхової суми.
3. Величина страхового тарифу щодо екологічного страхування залежить від готовності громадян страхувати життя, здоров'я та майно від екологічних ризиків, а також середньомісячного доходу та рівня освіти населення.
4. Результати соціологічного опитування громадян України підтвердили (73 % опитаних) гіпотезу про необхідність створення державної екологічної страхової компанії.

Література

1. Абалкіна І.Л. Страхування екологічних ризиків (із практики США) / І.Л. Абалкіна. – М. : Изд-во Инфра-М, 1998. – 88 с.

2. Бридун Є.В. Моделювання страхового механізму компенсації еколого-економічних збитків / Є.В. Бридун. – Харків : Вид-во "Форт", 2004. – 256 с.
3. Віленчук О.М. Концептуальні засади розвитку екологічного страхування в лісовому господарстві / О.М. Віленчук // Фінанси України : журнал. – 2007. – № 5. – С. 105-113.
4. Козьменко О.В. Страховий ринок України в контексті сталого розвитку : монографія / О.В. Козьменко. – Суми : Вид-во ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. – 350 с.
5. Манкевич В.В. Правове регулювання екологічного страхування / В.В. Манкевич. – Мн. : Изд-во ГИУСТ БГУ, 2010. – 145 с.
6. Географічне поняття "Західна Україна", "Південна Україна" Північна Україна "Східна Україна" та "Центральна Україна". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://uk.wikipedia.org>.
7. Моткин Г.А. Основы экологического страхования / Г.А. Моткин. – М. : Изд-во "Наука", 1996. – 192 с.
8. Сааджан И.А. Страхование экологических рисков: принципы и экономический механизм : монография / И.А. Сааджан, С.К. Харичков. – Одесса : Изд-во Ин-та проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2006. – 159 с.

Дубович І.А., Василюшин Х.Р., Куцкая Ю.И. Соціально-економічний аналіз ринку екологічного страхування в Україні

Обращено внимание на современные проблемы и актуальность социально-экономического исследования рынка экологического страхования в Украине. Проведен социологический опрос о готовности граждан Украины страховать жизнь, здоровье и имущество от экологических рисков. Осуществлен корреляционно-регрессионный анализ величины страхового тарифа относительно имущества, жизни и здоровья населения в зависимости от экологических рисков в Украине. Обоснована гипотеза о необходимости создания государственной экологической страховой компании. Выявлены основные факторы, влияющие на экологическое страхование в Украине.

Ключевые слова: экологическое страхование, экологический риск, корреляционно-регрессионный анализ, государственная экологическая страховая компания.

Dubovich I.A., Vasylyshyn K.R., Kutska Yu.I. Socio-economic Analysis of the Environmental Insurance Market in Ukraine

Attention is paid to the current problems and relevance of socio-economic studies of environmental insurance market in Ukraine. A sociological survey concerning the willingness of Ukrainian citizens to insure their life, health and property from environmental risks is conducted. The correlation and regression analysis of the insurance rate on property, life and health of citizens in dependence on environmental risks in Ukraine is done. The necessity of the state environmental insurance company establishment is proved. The basic factors that influence the environmental insurance in Ukraine are revealed.

Key words: environmental insurance, environmental risk, correlation and regression analysis, state environmental insurance company.

УДК 330.322.332 *Пров. наук. співроб. О.І. Дребот, д-р екон. наук; аспір. Л.В. Дудич – Інститут агроекології та природокористування НААНУ*

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Встановлено основні особливості інвестиційної забезпеченості сільськогосподарського землекористування та наведено основні еколого-економічні інструменти підвищення інвестиційної привабливості останнього. Встановлено роль розробки інвестиційних землевпорядних проектів для залучення інвестицій в землекористування. Обґрунтовано доцільність створення та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих сервісних кооперативів, що дасть змогу залучити кошти для невеликих сільськогосподарських товаровиробників, і матиме не тільки економічний, екологічний, але і

соціальний ефект. Запропоновано створювати не тільки неприбуткові сервісні кооперативи з участю всіх учасників, але й прибуткові державні кооперативи, приватні.

Ключові слова: еколого-економічні інструменти, сільськогосподарське землекористування, інвестиційна привабливість, інвестиційні землевпорядні проекти, сільськогосподарські обслуговуючі сервісні кооперативи.

Постановка проблеми. Сьогодні беззаперечно актуальне питання щодо інвестицій у сільське господарство. Цьому процесу повинні сприяти землевпорядні проекти, в яких визначаються розміри необхідних інвестицій, черговість внесення їх у ті чи інші заходи, спрямовані на використання і збереження земельних ресурсів. Після проголошення незалежності країни та переходу її до ринкових умов необхідну переглянути погляди на розроблення землевпорядних проектів та інвестиційну діяльність, яка лежить в основі землевпорядних заходів, вкладати кошти в купівлю землі, ґрунтозахисні технології, у розвиток свого бізнесу. Також, для підвищення інвестиційних надходжень у сільськогосподарське землекористування, необхідно розвивати сервісну сільськогосподарську кооперацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо застосування еколого-економічних інструментів підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарського землекористування є надзвичайно актуальним, тому багато досліджень стосуються цієї тематики. Дослідженням загальних засад та шляхів вдосконалення сільськогосподарського землекористування займаються М.С. Богіра, М.Г. Ступень, М. Третяк, М.А. Хвесик та інші вчені. Проблему застосування еколого-економічних інструментів підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарського землекористування висвітлено в працях О.В. Брошенка, М.Г. Ступеня, Г.В. Черевка, І.Г. Климової, М.Й. Маліка.

Постановка завдання. Завдання дослідження – розглянути проблеми та перспективи застосування еколого-економічних інструментів для підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарського землекористування та встановити шляхи їх вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. У всьому світі агросектор стає дедалі більш капіталомістким. Проте, попри деякі нещодавні позитивні зрушення, сільське господарство України не відповідає цій тенденції. Українське сільське господарство має майже невичерпні можливості для залучення високоприбуткових інвестицій. Однак підприємства галузі не спроможні визначити ці можливості та чітко спланувати обсяг необхідних інвестицій. Крім того, брак важелів для примусового виконання контрактів, відсутність застави та велика ймовірність державних втручань перетворюють навіть найбезпечніші інвестиції на дуже ризиковані для кредиторів. На прибутковість аграрного виробництва негативно впливає існуючий диспаритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, що може призвести до зниження інвестиційної привабливості аграрних підприємств. Тому підвищення пріоритетності сільського господарства повинно бути невідкладним завданням. Це залежить від стабільності законодавства в Україні, фінансово-кредитної, фіскальної і цінової політики, податкових, амортизаційних і кредитних пільг тощо [3, с. 40-41].

Тривалий операційний цикл, висока трудомісткість, низька дохідність, фінансова нестійкість, велика залежність від зовнішнього природно-кліматич-